

Norrviken hos Europa Nostra 2010-11-11, av Ingrid Björkman:

För att förstå Norrvikens kulturhistoriska värde måste man känna till vad Rudolf Abelin betytt inte bara för trädgårdsodlingen utan även för samhällsutvecklingen i vårt land under första hälften av 1900-talet.

Fruktodlaren

Abelin är idag i stort sett bara känd som trädgårdsarkitekt. Men hans betydelse var stor även inom andra områden, och kanske ännu större där. Han var fruktodlare i världsklass, framför allt av äpple. På Norrviken drevs viktig experimentodling för att bekämpa svamp- och insektsjärningar, lösa beskärnings- och hårdighetsfrågor, ta fram nya sorter m.m. Äppelodlingen omfattade 5000 träd med äpplen av ett par hundra sorter. Den kompletterades framför allt av hasselnötsodling med inte mindre än 10.000 hasselnötsbuskar. Fruktodlingarna var det som engagerade Abelin mest av alla hans projekt på Norrviken. De utgjorde också anläggningens ekonomiska bas.

Rudolf Abelin skrev odlingshistoria. Han slog hål på myten att fruktodling inte var lönsam i vårt klimat. Hans äppelodlingar blev banbrytande för en rationell fruktodling, och på världsutställningen i Paris 1900 vann han guldmedalj.

Folkbildaren

Men framför allt var Abelin en stor folkbildare, föregångsman inom många områden, och han bidrog i hög grad till att forma det svenska folkhemmet. Det är främst där hans kulturhistoriska betydelse ligger.

Sverige var på den tiden ett u-land med stora klasskillnader, fattigdom, undernäring och hög barnadödlighet inte minst på de framväxande industriorterna. Rudolf Abelin blev tidigt socialt medveten och såg trädgårdsodlingen som ett medel till ett bättre liv. Hans vision var att varje familj skulle ha tillgång till en trädgårdstäppa för att kunna få en hälsosam kost och bidra till sin försörjning. Arbetet i trädgården skulle vara ett gemensamt familjeprojekt som band samman familjen.

Abelin skrev flera praktiska böcker om trädgårdsskötsel som kom ut i stora och många upplagor. Han reste land o rike kring och föreläste om hur man skulle anlägga och sköta trädgårdarna både i de nya villastäderna och i arbetarnas täppor. Han startade trädgårdsutbildningar. Han kämpade för att varje folkskola skulle ha en skolträdgård och trädgårdsskötsel skulle införas i undervisningen.

Han var en av dem som skapade det moderna Sverige. Han var den förste att driva frågan om den gröna sektorns betydelse i samhällsutvecklingen och han kämpade för närodling i ordets verkliga mening. Hans idéer hade stor betydelse för det spirande svenska välfärdssamhället. Idag är de högaktuella.

Norrvikens stilträdgårdar

Abelins storhet som trädgårdsarkitekt är väl känd. Han anlade många herrgårdsträdgårdar både i Sverige och utomlands. Av de prydnadsträdgårdar han anlade är Norrvikens den främsta. Den består av 11 trädgårdar, som visar svunna tiders och främmande kulturers stilideal. Stilträdgårdarna är symmetriskt ordnade på tre nivåplan kring en mittaxel och två tvärxlar. Hela Abelins Norrviken var ett stort folkbildningsprojekt, inte bara för trädgårdselever utan även för allmänheten. I förgrunden stod nyttoodlingen, medan stilträdgårdarna gav historisk bakgrund till trädgårdskonsten.

Norrvikens estetik och övergripande struktur

Rudolf Abelins Norrviken var en treenighet. Stilträdgårdar, fruktodlingar och de omgivande naturområdena bildade tillsammans en odelbar helhet. Fruktodlingen med sitt strikta mönster av träd utmed mittaxeln övergick till exempel i barockträdgården och blev en del av dess komposition.

En bärande tanke i Abelins trädgårdsdesign var att trädgården skulle samspela med naturen genom vyer ut mot det omgivande landskapet. Utblickarna över Laholmsbukten i norr och väster och upp mot Hallandsåsen i söder ger ett oändlighetsperspektiv för trädgårdarna. Överallt har jag ”dragit in omgivningarna i Norrvikens trädgårdar”, skriver Abelin, ”och var man står och vart man än ser, möter ögat den fria naturen.” Det är framför allt samklngen mellan trädgårds-konst och fri natur som skapar Norrvikens sällsamma skönhet och gör Norrviken unikt.

Men idag finns bara stilträdgårdarna kvar. Hur kunde det gå så?

Katastrofen

Sedan äppelodlingarna frusit under de hårda krigsvintrarna tvingades Abelin sälja Norrviken 1942. Han sålde egendomen till generalkonsul Axel A:son Johnson, som förband sig att bevara den. Han utvecklade den även på egen bekostnad i Abelins anda. Fram till sin bortgång 1961 fungerade Rudolf Abelin som informell konsult för Norrviken. Efter generalkonsulns död övergick Norrviken till AB Nordstjernen, sedermera NCC. 1972 styckade Nordstjernen upp egendomen, gjorde en stiftelse av stilträdgårdarna och behöll resten för eget bruk.

Ganska snart gick Peab in som kompanjon om Norrviken. Sedan 1974 har Norrviken utsatts för upprepade exploateringsattacker av de två byggföretagen.

Norrvikens organisation

För att förstå Norrvikens exploateringshistoria är det nödvändigt att känna till hur stiftelsen Norrvikens trädgårdar är organiserad. Sedan 1985 arrenderar stiftelsestyrelsen ut driften av stiftelsen, d v s stilträdgårdarna, till bolaget Norrvikens Trädgårdar AB (NTAB). NTAB ägdes från början av NCC och Peab. År 2000 drog sig NCC ur, och idag ägs NTAB av tre personer som samtliga är storägare i Peab. NTAB ingår därmed i Peabsfären.

NTAB har dubbla funktioner: Dels har bolaget fram till i år arrenderat nuvarande trädgårdsanläggning av stiftelsestyrelsen, dels äger det numera också den avstyckade delen av Abelinska egendomen, d v s marken omkring stilträdgårdarna. NTAB har därmed ett järngrepp om Norrviken.

I många år har både stiftelsestyrelsen och NTAB bestått av representanter för NCC, Peab och Båstads kommun. Ibland har samma personer samtidigt suttit i båda styrelserna och därmed varit både ägare och arrendator. Det har lett till oklara ansvarsförhållanden och ömsesidiga beroenden, som ingalunda gagnat Norrviken.

Norrvikens historia efter styckningen 1972 är kantad av brutna arrendekontrakt, märklga och direkt olagliga affärer samt mer eller mindre vansinniga exploateringsförslag alltifrån rodelbanor till golfhotell i lyxklass med reception i Villa Abelin.

Båstads kommun står i starkt beroendeförhållande till Peab, och kommunalrådet är anställd hos Peab. Kommunfullmäktige utser ledamöterna i Norrvikens stiftelsestyrelse. Det innebär att Norrvikens öde i praktiken styrs av NTAB/Peab - via kommunen och stiftelsestyrelsen. Stiftelsestyrelsen är således beroende av en arrendator, som är ett exploateringsbolag med en helt annan målsättning än att utveckla anläggningen. Under årens lopp finns också många

exempel på att stiftelsestyrelsen agerat i Peabs intresse. Ett färskt exempel är att styrelsen godkänt kommunens nya detaljplan, som öppnar för exploatering av det avstyckade Norrvikens. På Norrvikens nedre platå – där det enligt lag råder byggförbud - planeras nu för ett stort hotellkomplex samt sju femvånings punkthus med 140 bostadsrätter och drygt 200 parkeringsplatser. Sakägare och Norrvikens Trädgårdssällskap har överklagat detaljplanen.

Förslag till lösning av Norrvikens kris

Till följd av NTAB:s långvariga misskötsel är Norrvikens ekonomi körd i botten. Peab, kommunen och följaktligen även stiftelsestyrelsen anser att stilträdgårdarna ska finansieras genom exploatering av den avstyckade Abelinska marken. En sådan permanentning av Norrvikens styckning skulle för all framtid ödelägga kulturarvet. En exploatering är dessutom lagstridig.

Norrvikens Trädgårdssällskap anser, liksom olika kulturvårdande myndigheter och organisationer, att Norrvikens räddning ligger i att den avstyckade marken återförs till stilträdgårdarna och att man bevarar och utvecklar det som gör Norrviken unikt, nämligen helheten och sambandet mellan det odlade landskapet och den fria naturen.

Kulturresevat

De pedagogiska och folkbildningshistoriska värdena är tillsammans med anläggningens estetik och övergripande struktur av så stor kulturhistorisk betydelse, att Norrvikenområdet bör utses till kulturresevat. Det anser också de kulturvårdande myndigheterna. Därmed skulle staten få det övergripande ansvaret för kvalitet och ekonomi, vilket skulle öppna för olika bidrag, inte minst EU-bidrag. Andra offentliga trädgårdar, t ex Linnés Råshult och Gunnebo slott, är kulturresevat och har därmed både sin kvalitet och sin ekonomi säkrad.

Blir Norrviken kulturresevat, skulle inkomstbringande verksamheter med trädgårdsanknytning kunna installeras där, däribland verksamheter med anknytning till Rudolf Abelins folkbildande insatser.

Enligt expertisen är Abelins Norrviken ”*en unik och sällsynt företeelse, såväl lokalt som regionalt och nationellt*”. Det är inte rimligt att lokalpolitiker ensamma ska styra över kulturskatter av stort nationellt intresse. Norrviken måste bli statens ansvar! Men för att Norrviken ska bli ett kulturresevat krävs att man bevarar den helhet som stilträdgårdarna, ekonomiträdgårdarna och den fria naturen tillsammans bildar. I det Abelinska projektet kan ingen del uteslutas. Det är helheten som utgör det kulturhistoriska värdet.